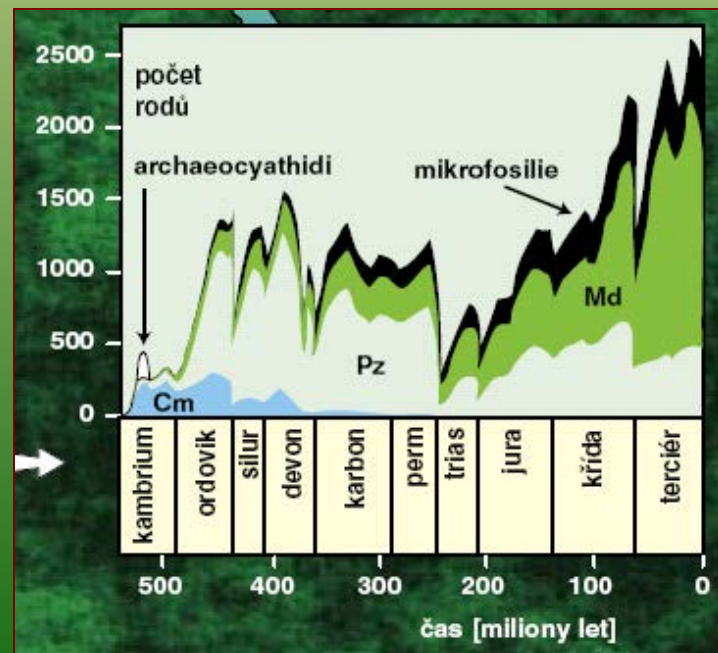
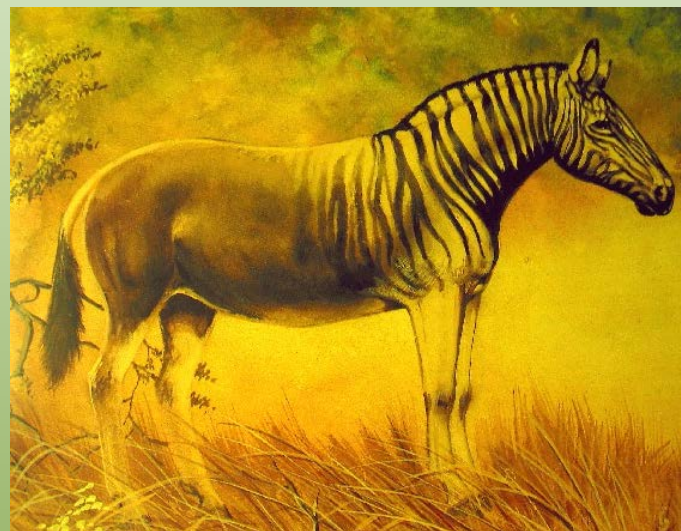

VYMÍRÁNÍ

Extinkce během vývoje Země

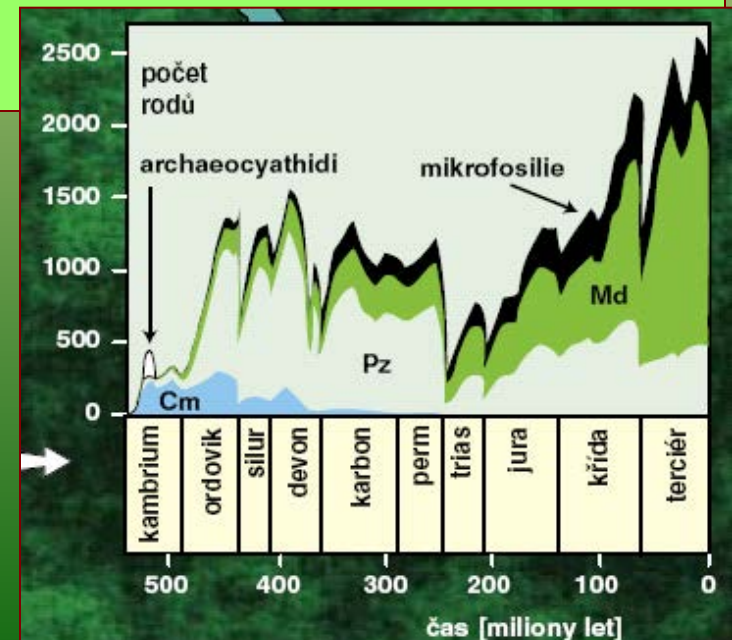
- V současné době žije na Zemi zhruba 10 – 30 (150) milionů druhů
- To je zhruba 1/XX všech druhů, které kdy na Zemi žily
- **Vymírání** je tedy přirozený proces
- Extinkce jsou kompenzovány novými speciacemi
- Speciační dynamika - vznik a zánik druhů
- V současné době je tato dynamika narušena působením člověka – urychlení extinkcí a inhibice speciací
- Navíc extinkce a speciace jsou časově nesouměřitelné – k extinkci druhu může dojít během několika málo let, ke speciaci je potřeba nesrovnatelně více času

Extinkce během vývoje Země

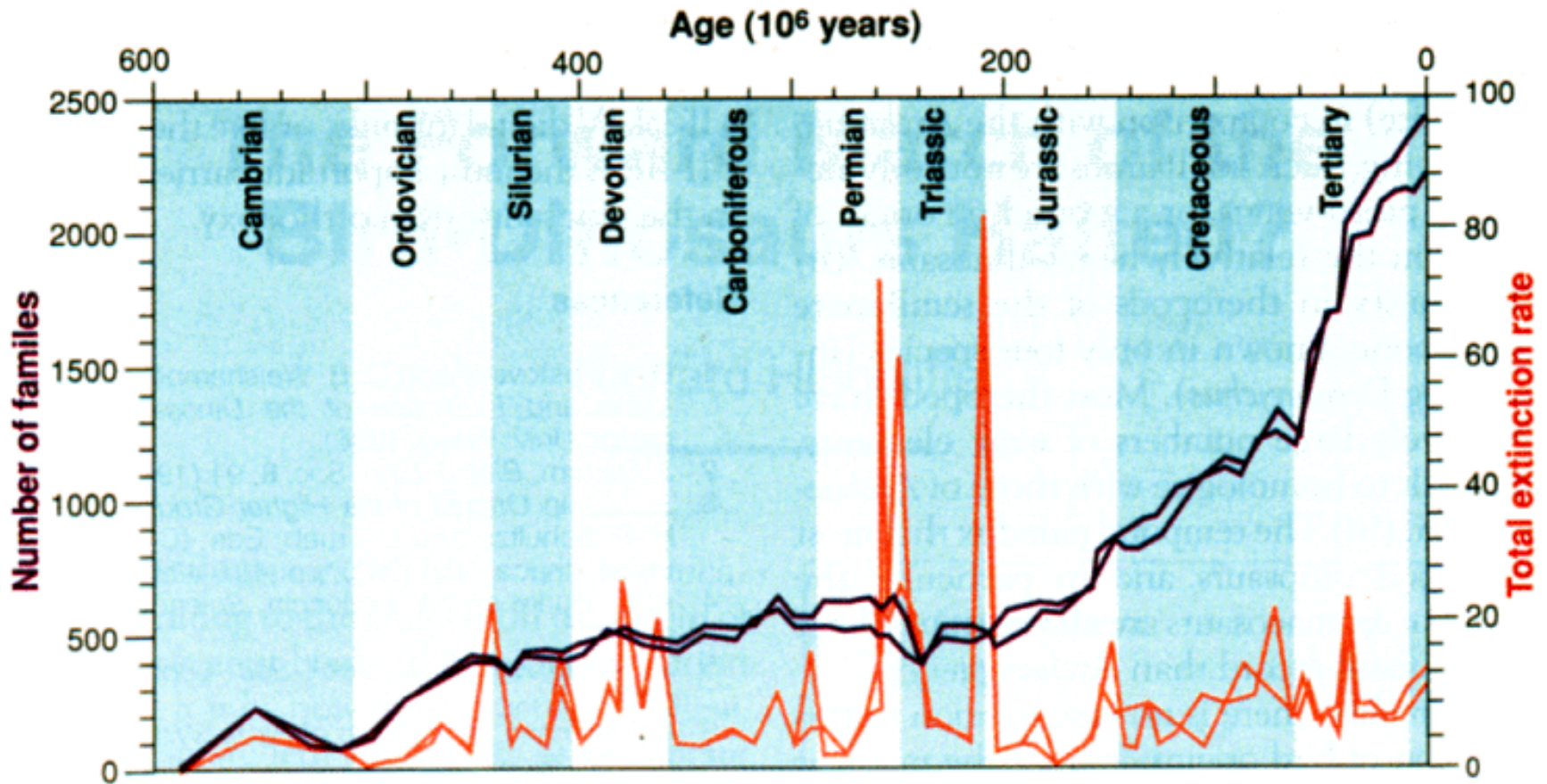
- Druh je záležitost dynamická – má omezenou dobu existence, vzniká z předků a dává vznik novým liniím (ne vždy)
- Doba trvání druhu se velmi liší dle taxonomické skupiny i jiných hledisek
- např. bentičtí mořští plži cca 10-20 mil. let, mastodonti cca 5 mil. let, mamut pouze 400 tis. let
- Neobyčejně rychlý např. i vývoj člověka (*H. sapiens* cca 400 tis. let)

Extinkce během vývoje Země

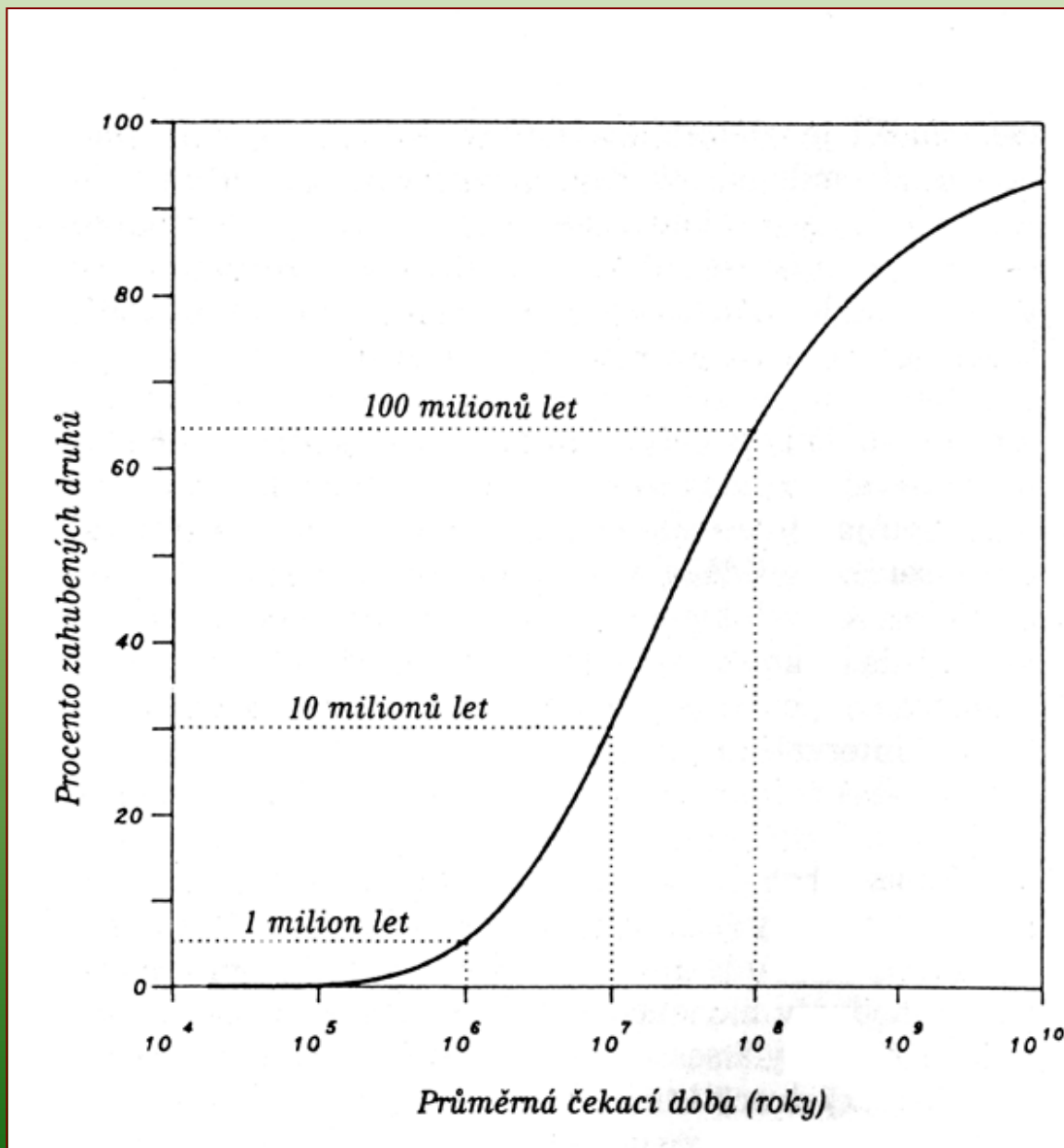
- Během vývoje Země střídání období s obvyklou mírou extinkcí a relativně krátkých úseků s hromadnými extinkcemi (masová vymírání)
- Masové vymírání často představuje vymření celých evolučních linií, má dopad na celý ekosystém
- V geologické minulosti Země asi 4-5 hromadných vymírání
- Často následují prudké radiace

HROMADNÁ VYMÍRÁNÍ

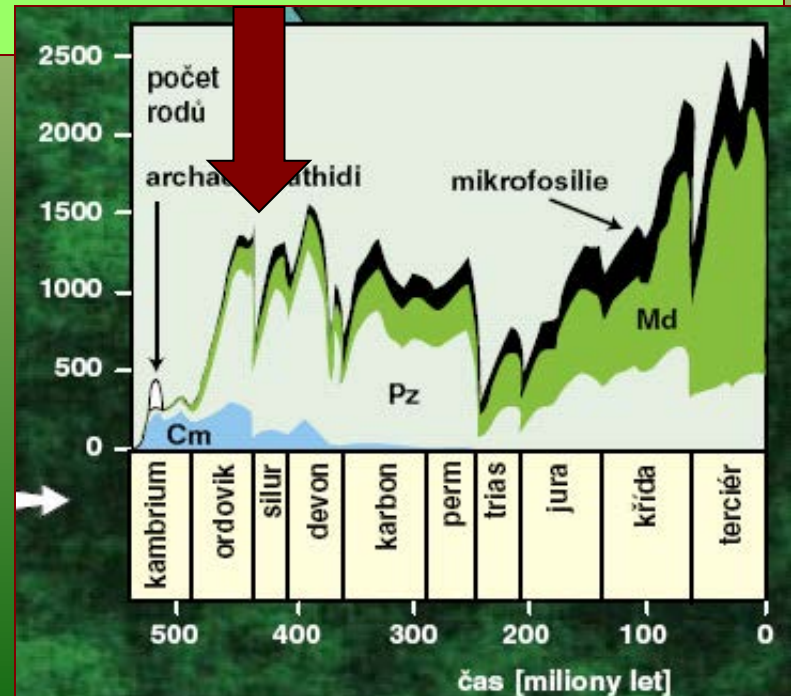

Hromadná vymírání jsou vzácnější - periodičita ? (26 mil let)

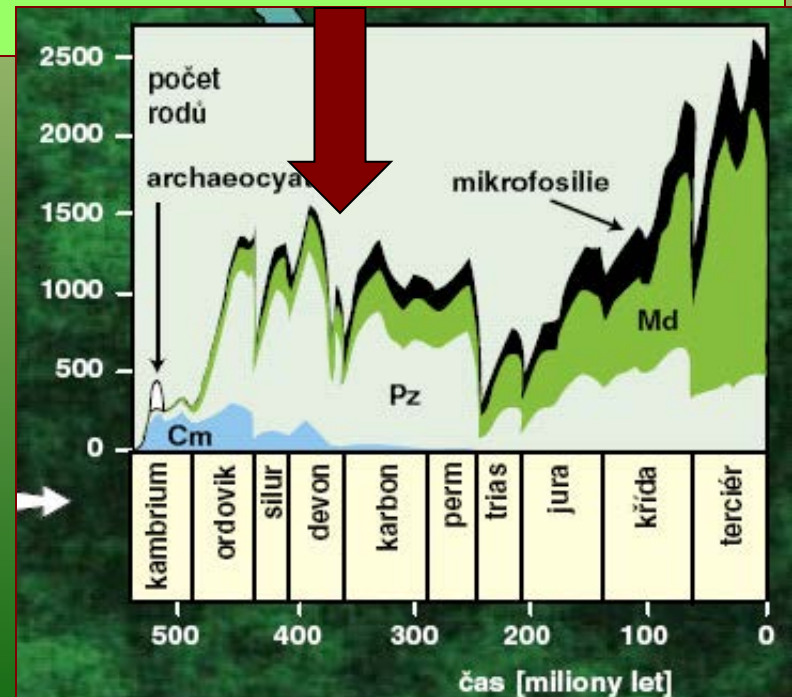
První masové vymírání

- Přelom ordoviku a siluru (před cca 450 mil. let)
- Před vstupem obratlovců na souš
- Vymření mnoha skupin mořských živočichů
- Teplotní změny – první zásadní ochlazení (???)
- Vymření především tropických skupin

Druhé masové vymírání

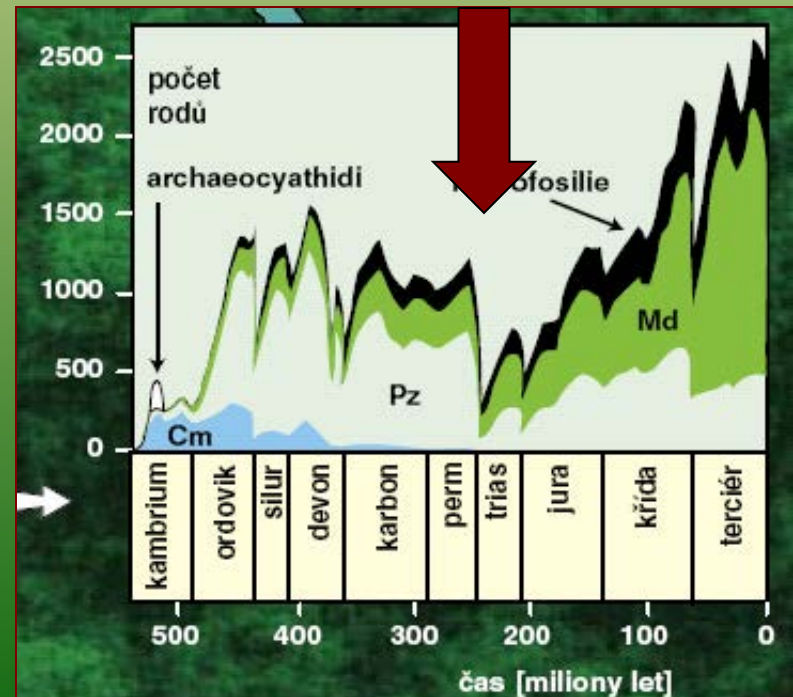
- Přelom devonu a karbonu (před cca 350 mil. let)
- Doba rozmachu ryb, přechod obojživelníků na souš
- Extinkce celých korálových ekosystémů (dosud žijících cca 150 mil. let)
- Opět teplotní příčiny

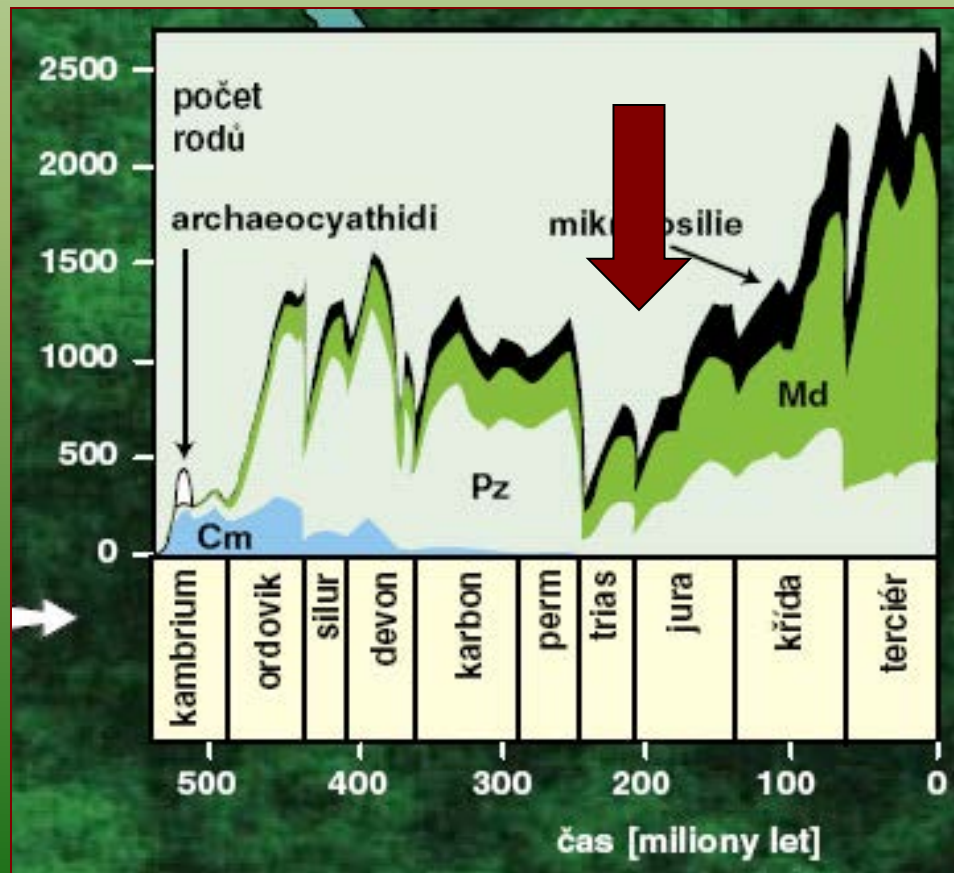
Třetí masové vymírání

- Přelom prvohor a druhohor – perm/trias (před cca 230 mil. let)
- Až 80% veškerých druhů!
- Trnoploutvé ryby, trilobiti, mnoho skupin zásadně druhově ochuzeno (amoniti, dírkonošci, ostnokožci, ramenonožci)

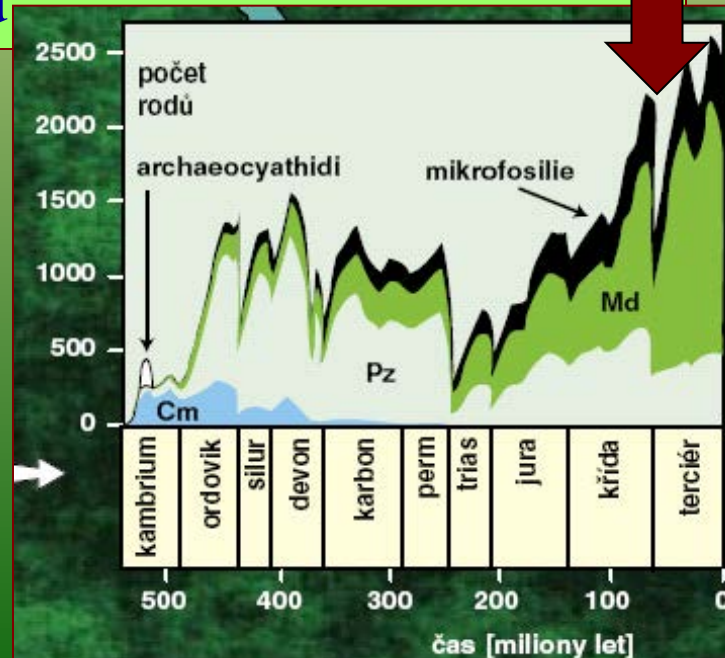
Čtvrté masové vymírání

- Relativně brzy po třetím - přelom triasu a jury
- Relativně nevýznamné

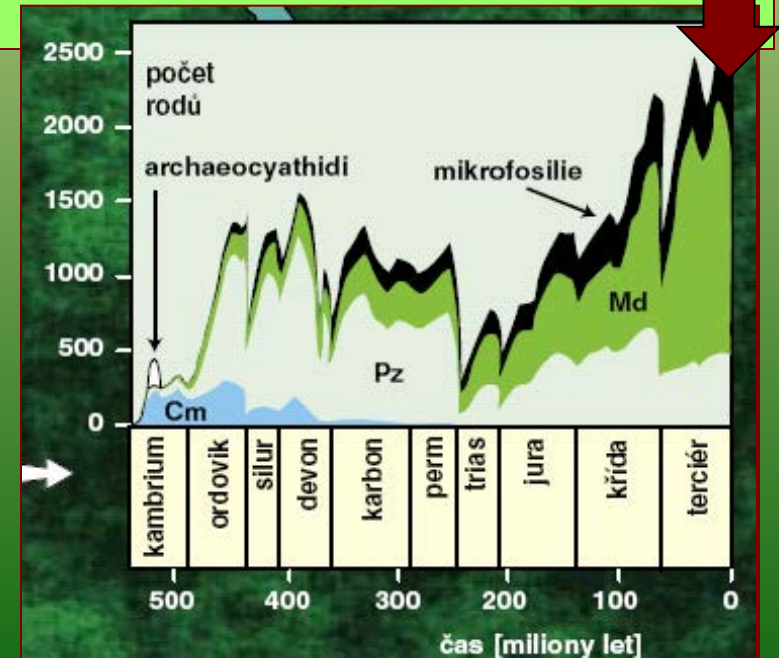
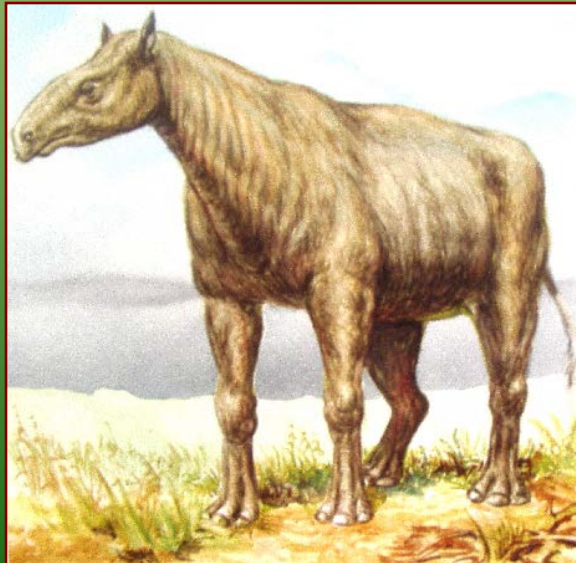
Páté masové vymírání

- Nejznámější
- Konec křídy (65 mil. let)
- Ichthyosauři, pterosauři a především dinosauři
- Hypotézy - intenzivní vulkanická činnosti, pokles obsahu O_2 v atmosféře, konkurence savců
- pád asteroidu na Zemi - zvíření prachu

(Šesté masové vymírání)

- Přelom třetihor a čtvrtohor (1,8 mil. let)
- Savčí megafauna (Indricotherium, obří koně, jeleni, bobři, mamut)
- změna klimatu – postupující zalednění
- a později zřejmě už i člověk...

Člověk a vymírání

- Člověk má skutečně nemalý počet druhů skutečně na svědomí...
- od r. **1500** prokazatelně vyhubeno (nebo vymizely) asi **690 druhů živočichů**
- menší polovinu (311 druhů) představují obratlovci - mezi nimi mají největší podíl ptáci (129 druhů), ryby (včetně mihulí 80 druhů) a savci (74 druhů)
- ovšem vybíjení zvířat člověkem není jen relativně krátkou „epizodou“ několika posledních století
- představa o pravěkých lidech či Indiánech žijících v příkladné harmonii s přírodou je realitě asi hodně vzdálená.

IUCN: POČET VYHYNULÝCH DRUHŮ OD ROKU 1492

	Ex	Ew	%Ex
Bezobratlí			
mlži	31	0	0,1
plži	260	12	0,7
korýši	8	1	0,02
hmyz	72	1	0,01
ostatní	4	0	
Obratlovci			
ryby	81	11	0,4
plazi	21	1	0,3
obojživelníci	5	0	0,1
ptáci	128	3	1,3
savci	83	4	1,8
Celkem	693	33	

IUCN: POČET VYHYNULÝCH DRUHŮ OD ROKU 1492

	Ex	Ew
Rostliny		
mechy	3	0
nahosemené	0	1
dvouděložné	69	14
jednoděložné	1	2
Celkem	73	17

**Celkem 766 vyhynulých druhů organismů
(zjevně zastaralý údaj)**

Úkol – zjistit odhadovaný počet druhů vyhubených člověkem

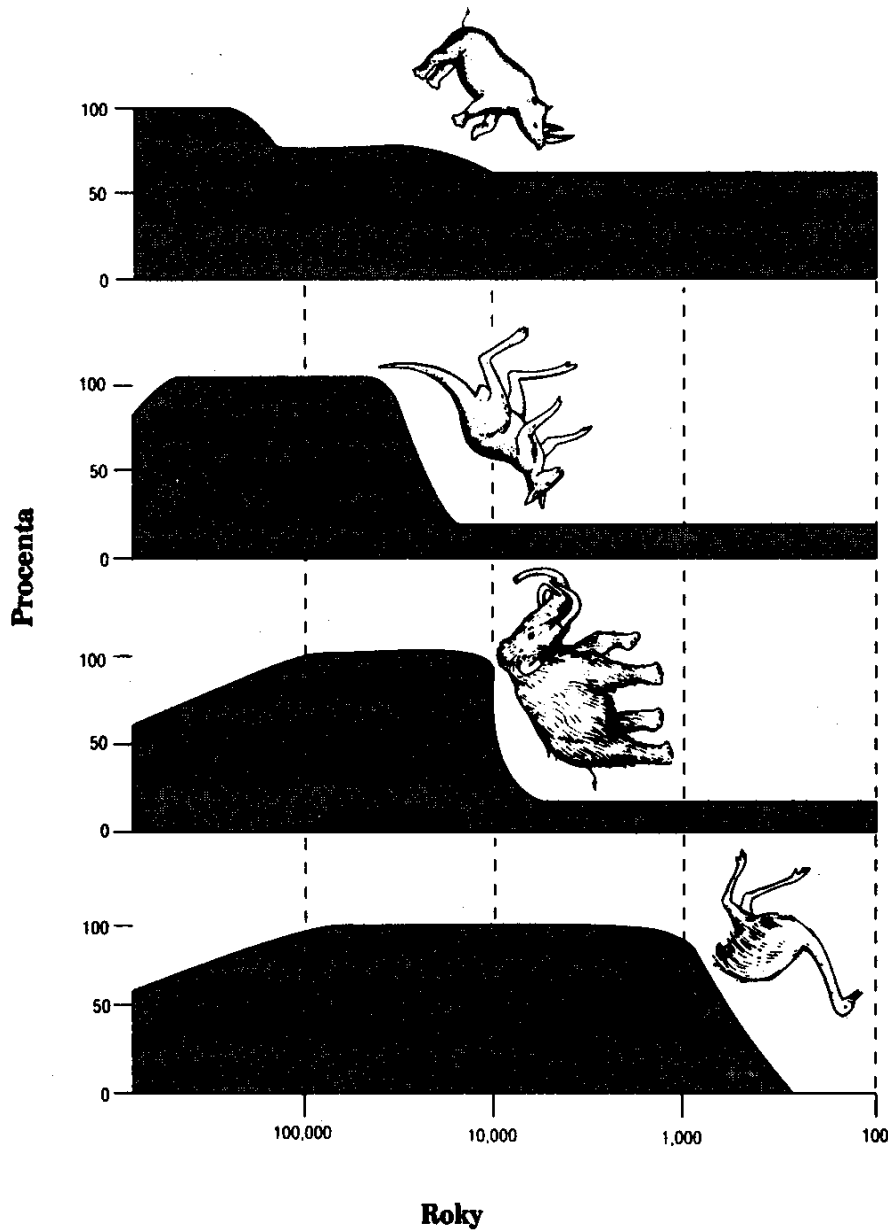
živočichové	Ex	Ew	
Sev. Am.	242	4	USA - 236
Oceánie	168	10	F. Polynésie - 67, Austrálie - 34, N. Zéland - 21
Afrika	111	15	Mauritius - 4, St. Helena - 29
Stř. Am.	86	6	Mexiko - 20, Karibik - 63
Asie	32	7	Japonsko - 14
Evropa	19	0	Španělsko - 3
J. Am.	13	7	Brazílie - 5
rostliny	Ex	Ew	
Sev. Am.	18	2	USA - 17
Asie	14	7	Indie - 7
J. Am.	13	2	Brazílie - 5, Kolumbie - 4
Oceánie	12	0	F. Polynésie - 6, N. Kaledonie - 4
Afrika	9	3	St. Helena - 2 (3)
Stř. Am.	6	2	Karibik - 6 (Kuba - 4)
Evropa	1	1	Itálie

Vymírání „megafauny“

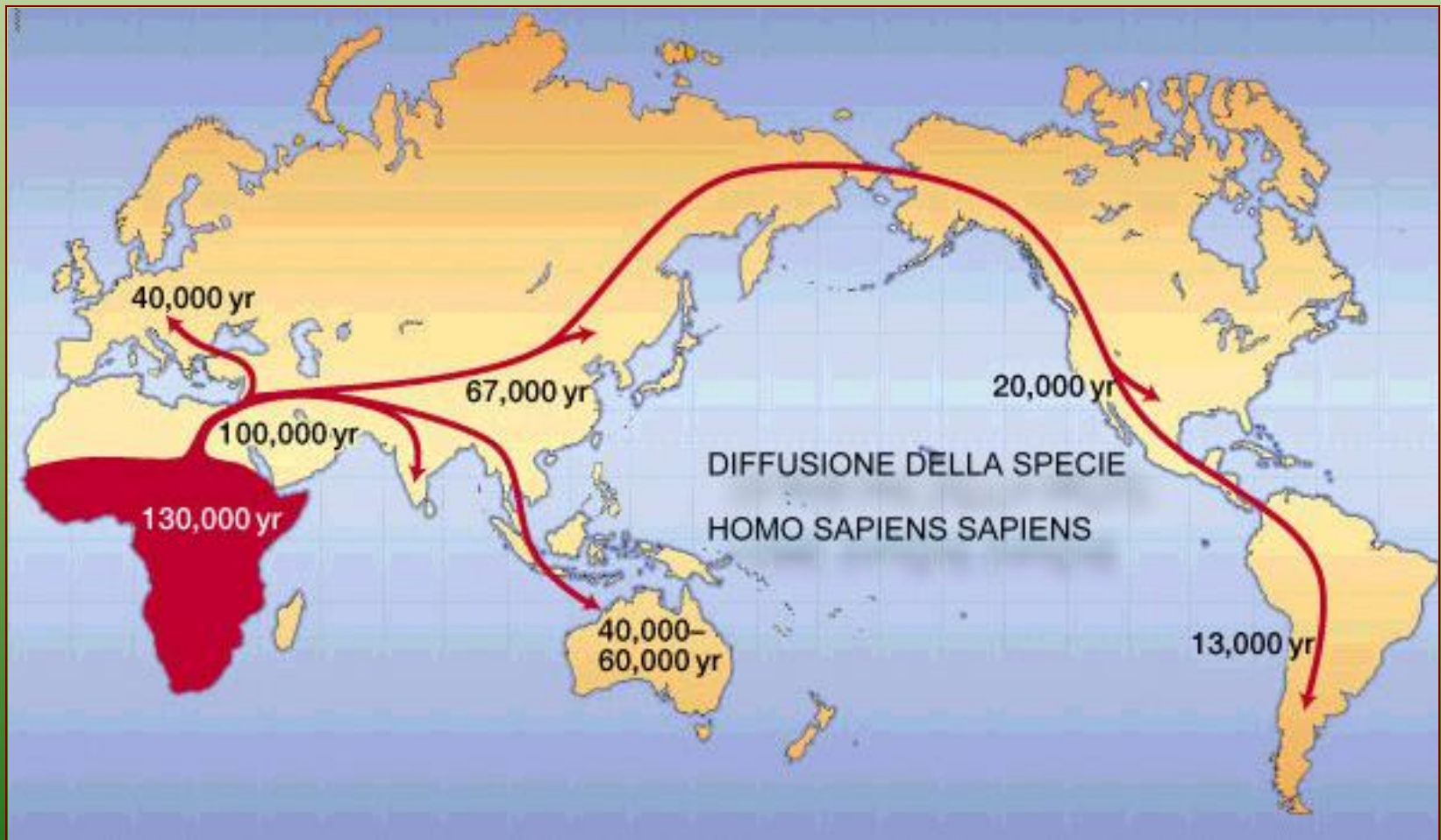
- „*Megafauna*„ ještě v nejmladším pleistocénu
- Američtí mastodonti, šavlozubí tygři a pozemní lenochodi, eurasijský srstnatý nosorožec a veledaněk, australští vačnatci neuvěřitelných rozměrů i obří ostrovní pštrosi
- Mnoho druhů (zejména býložravých) vyhynulo náhle až v poslední fázi pleistocénu před 10-15 000 lety
- Přitom přežili klimatické šoky předchozích glaciálů
- To je v nápadné časové shodě s příchodem moderního člověka (*Homo sapiens*) do jednotlivých končin světa.
- Byla to příčinná souvislost, nebo souhra okolností?

Převzato z Wilsona (1995)

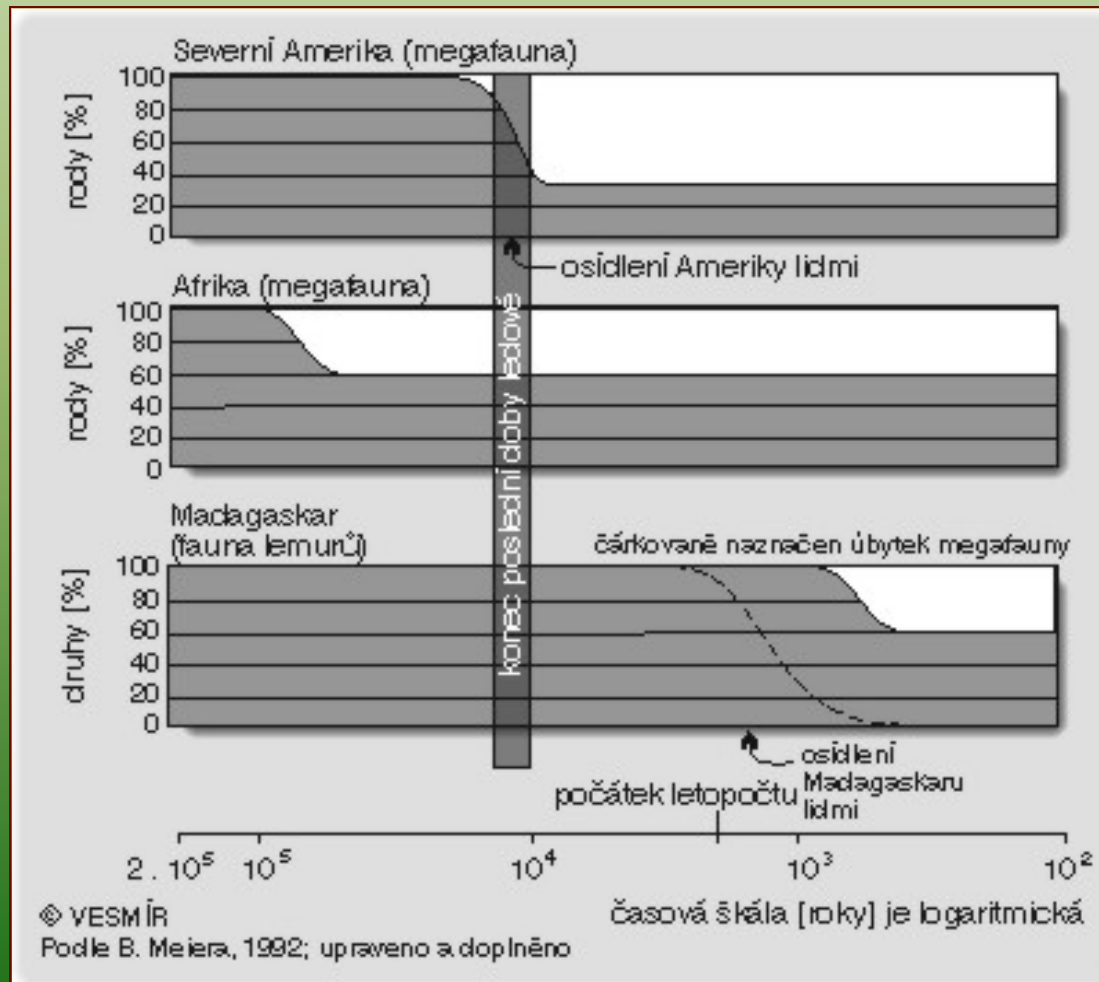

Vymírání „megafauny“

Nápadná korelace mezi vymizením určitých skupin živočichů a šířením člověka

Procentuální vyjádření úbytku fauny velkých zvířat v některých částech světa a jeho závislost na lidském osídlení

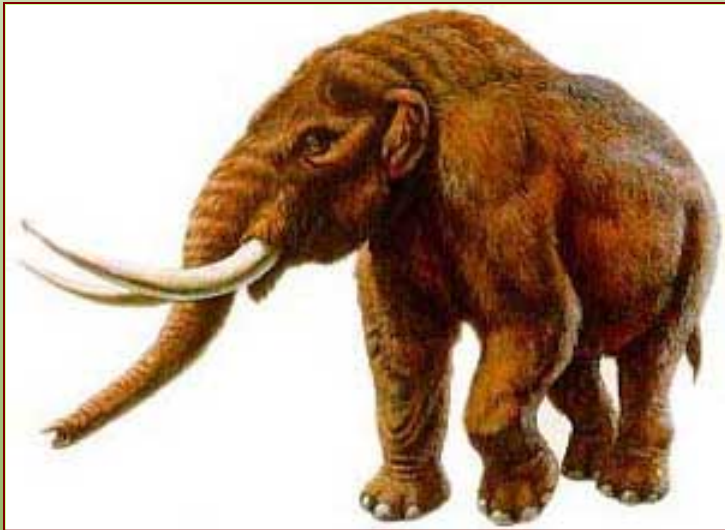

Teorie „overkill“

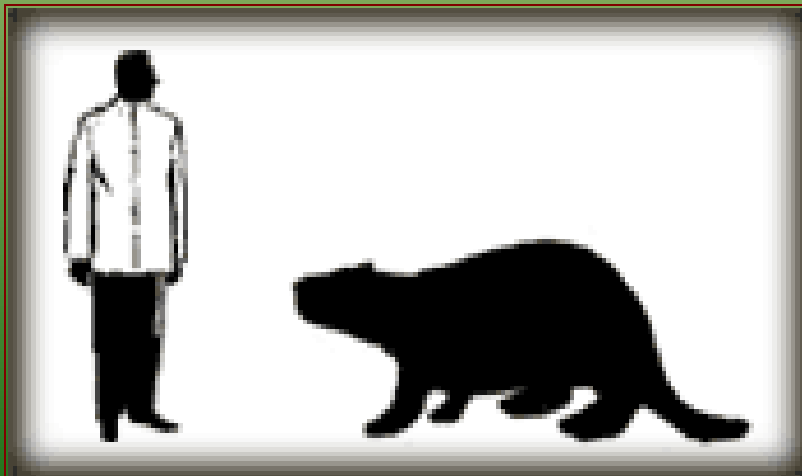
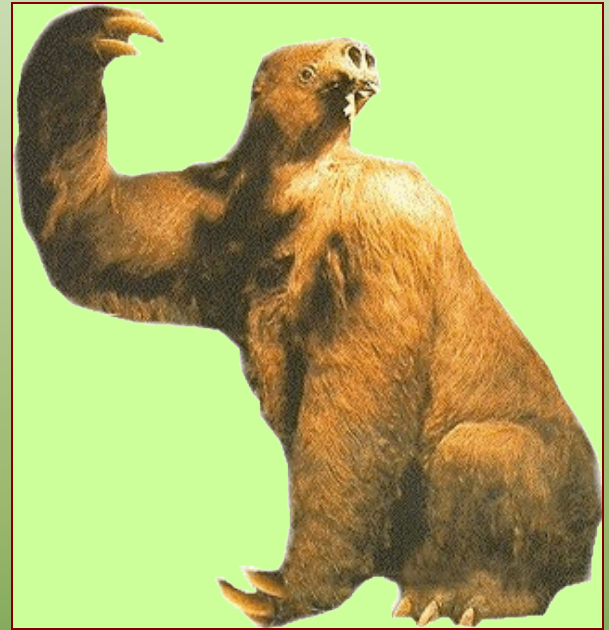

- Lovecká aktivita lidí - obživa, rituální účely, výroba předmětů a zbraní i jako zdroj umělecké inspirace.
- Nápadná časová shoda mezi příchodem lidí a vymizením megafauny
- Menší obratlovci přežili konec pleistocénu bez výraznějších ztrát
- Matematický model – 100 lovců, severní Kanada, 13 velkých zvířat/osobu/rok.
- Při tažení mohli ulovit celkem na 260 milionů velkých zvířat
- Počítačový model - podle jeho předpokladů trvalo „vyhubení“ severoamerické megafauny „pouhých“ 1200 let.
- Analýza ^{14}C navíc ukazuje, že klima se změnilo až po vyhynutí mamutů a mastodontů

S Amerika

mastodonti,
velebobři,
lenochodi,
šavlozubí tygři

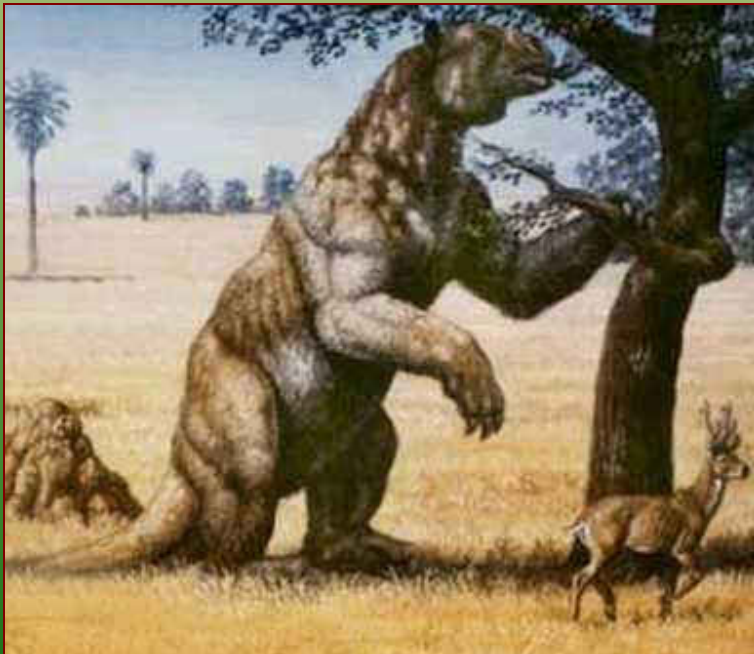

J Amerika

Litopterna

obří pásovci a
lenochodi

J Amerika

- Dlouhodobá třetihorní izolace - nebývalá biodiverzita
- Větší zvířata nepřežila konec pleistocénu – v současné době nejchudší kontinent na velká zvířata
- Podle radiouhlíkového datování vymizeli poslední zástupci jihoamerické megafauny rovněž poměrně nedávno, před 8000-15000 lety. Je téměř jisté, že ještě žili, když přišli praobyvatelé kontinentu

Eurasie

mamuti, veledaŋci

Austrálie

obří varani,
dinornitidi, vačnatci

© DK 2001

Austrálie

- V Austrálii po osídlení domorodci před 60-50 tis. lety
- Vymírání započalo zhruba před 46 000 lety a trvalo asi 3000 let, odhadované ztráty megafauny činí až 86 %.
- Zde klimatický faktor příliš neplatí - doba ledová až 25 000 let po vymizení velkých živočichů
- „Bleskové válka“ jako v Severní Americe? – zřejmě ne
- Možná následek „chaosu“ v ekosystémech spjatý s příchodem člověka (např. pálení lesních porostů k usnadnění přístupu na loviště)

Afrika

Afrika

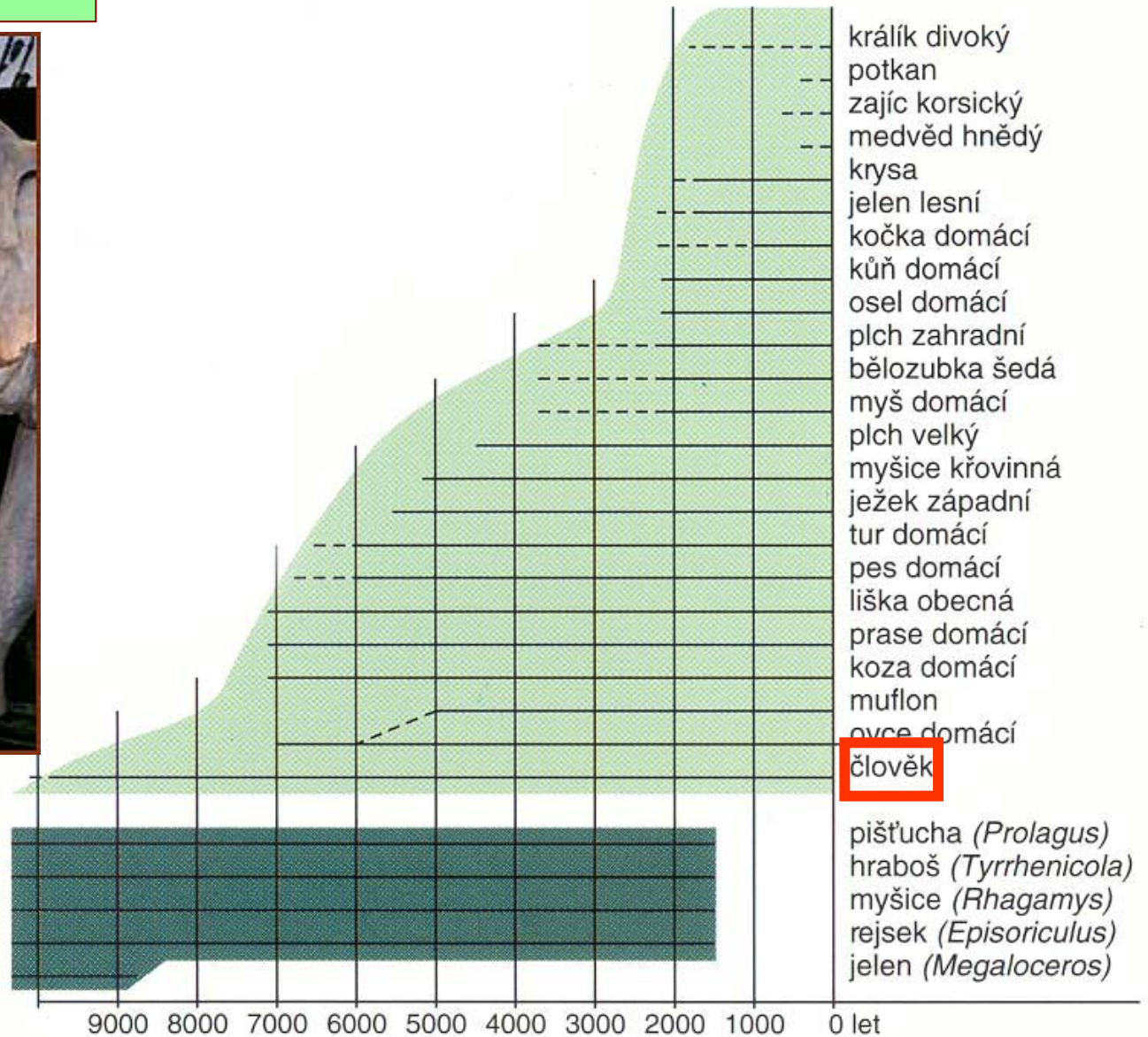
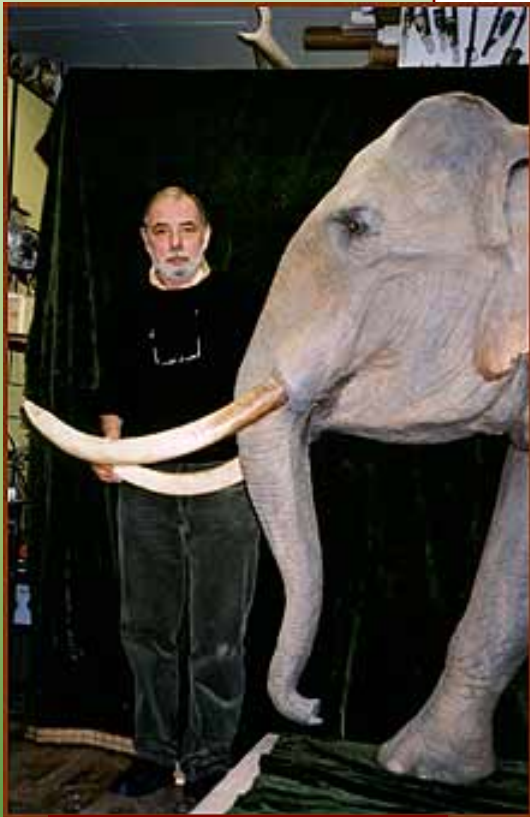
- Africká megafauna přežila pleistocén s malými ztrátami
- **Jak to?** (x S Amerika)
- Afričané nikdy moc **nelovili** - produktivní ekosystémy – **dostatek jiných zdrojů**
- Možná také „**evoluční zkušenost**“ africké megafauny s člověkem
- První lidé (australopitékové) – před 3,5-4 miliony let.

Středomoří

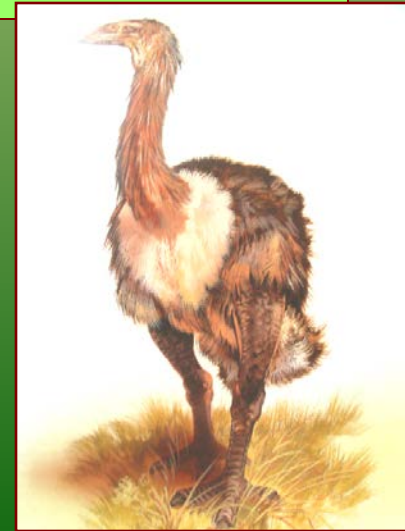
- Začátkem holocénu vypadalo **jinak než dnes**
- **Obří rejsci** (*Episoriculus*) a **plši** (*Leithia*, *Hypnomys*)
- **Trpasličí slon** *Elephas falconeri* (od Sicílie po Kypr) - do 90 cm, nejmladší nálezy staré 4500 let
- **Zakrslý hroch** (*Phanourios minutus*) (Kypr), antilopka *Myotragus* (Mallorca) nebo jelínek *Megaloceros cazioti* (Sardinie, Korsika, Sicílie, Kréta)
- Počátek mezolitu (cca před 9000 lety) - **první lidé**
- **Velká výměna** – původní zvířena vymizela a byla nahrazena přistěhovalou.
- Některá domácí zvířata dokonce **znovu zdivočela** (muflon)

Středomoří

Člověk a vymírání

- Na **konci pleistocénu** je účast člověka na vyhubení živočišných druhů předmětem diskusí
- V **holocénu** o ní již není žádných pochyb
- Po kontinentech začali lidé osídlovat **ostrovy** – šok – vymření mnoha stovek druhů
- **Ohromná rychlost vymírání** - na kontinentech tisíce let, na ostrovech záležitost několika století ("blitzkrieg")

Člověk a vymírání

- **Konec středověku** – další velké vymírání – rozvoj mořeplavby
- **Evropané mají přímou odpovědnost za vyhubení** desítek živočišných druhů, zejména nespočetných ostrovů a souostroví
- **Téměř tři čtvrtiny vyhubených druhů mají právě ostrovní původ**
- Teprve pokračující **technický rozvoj a populační exploze** lidstva v 19. a 20. století - ohrožení i pro kontinentální zvířenu

Současná míra extinkce

- hrozí další masové vymírání
- globální příčinou jediný druh – člověk
- jaký je však skutečný rozsah/míra antropicky podmíněného vymírání?
- katastrofické scénáře - denně vymírá 80-130 druhů rostlin a živočichů
- v roce 2135 by zmizelo ze zemského povrchu nejméně **50 % všech organismů** žijících na Zemi (na konci terciéru zmizelo 60 – 90 % druhů)
- Jsou však tyto údaje věrohodné? – spíše ne...

Odhad závisí na:

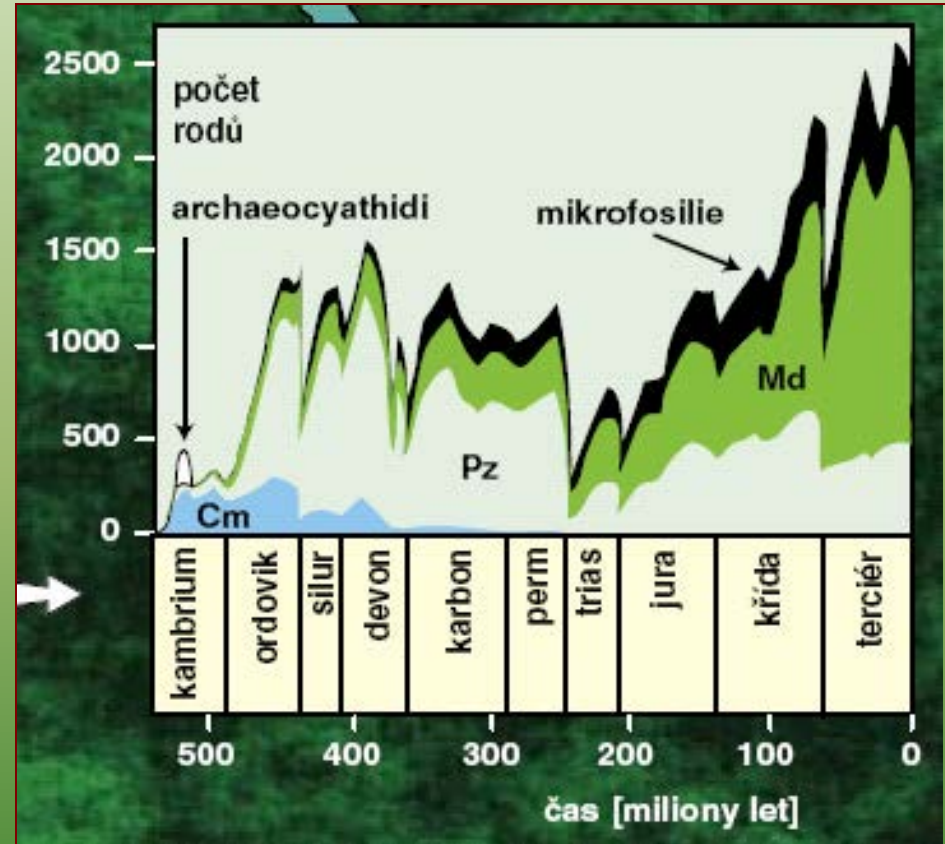
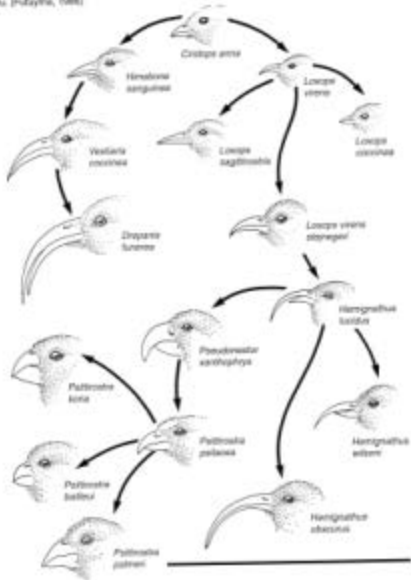
- použitím matematického modelu,
- „vložených předpokladech“
- a ročním úbytku přirozených biotopů, především pralesů (původní predikce asi 2 %, současné odhady však nepřesahují 0,5-0,8 %),
- důležitá je i dynamika vymírání ve fragmentech ekosystémů, jejich cílená ochrana může vymírání významně zpomalit.

Smysl vymírání

Kolísání biodiverzity v čase

- prudké radiace
- menší a hromadnější vymírání

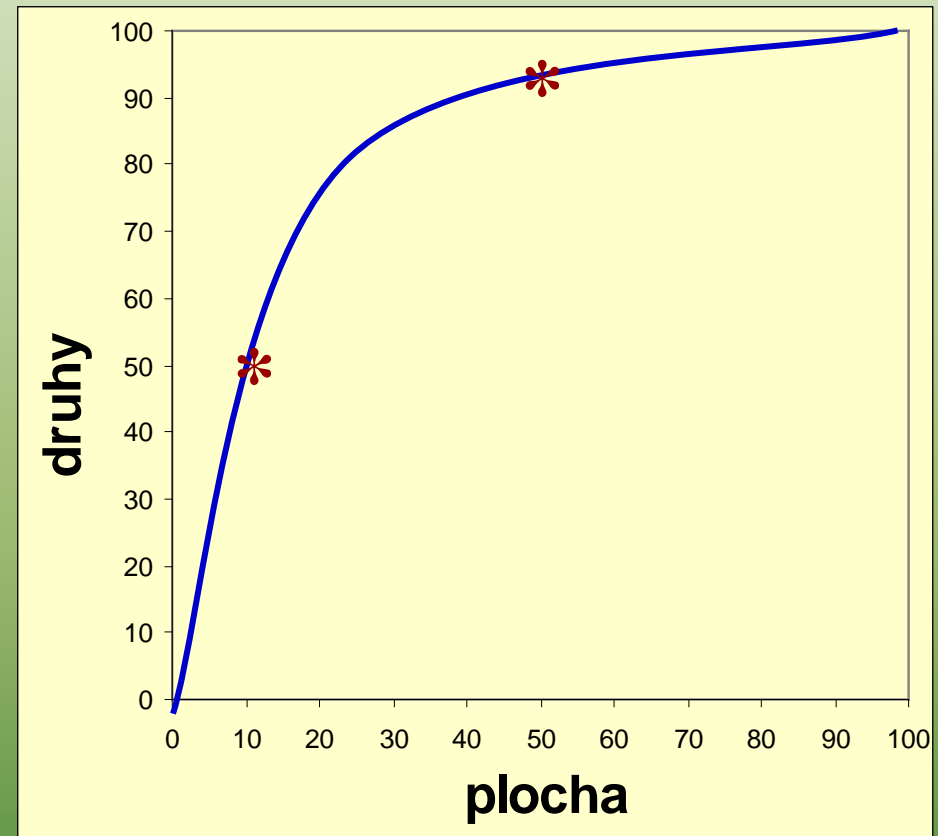
Jeden z nejpozoruhodnějších příkladů výhledné radiace (irradiace) a Darwinstvoji pří-
kavání je řád Craparditidae (silurováky). Předpokládá se, že tato radiace proběhla
Hornopěžské ostrovní svahy z pradávného ypsilónu páku, který se rukuou na severní části.
Tato zobrazení je řízení podle způsobu života, od masožravců, hlebočasných, přizpůsobených
a hromadně se od nich šířících, zhruba a úplně, upřesněním k zobrazení na-
taku (Pulayma, 1986).

RYCHLOST A MÍRA SOUČASNÉHO VYMÍRÁNÍ

odhady:

- srovnání úbytku druhů dnes a v minulosti (pozadí)
- species-area
- druhy ohrožené vyhynutím

Vymírání - shrnutí

- **Vymírání** druhů a změna diverzity je **přirozený proces** - stejně jako speciace
- Většinou důsledek **měnícího se prostředí** (složení atmosféry, utváření a pohyb kontinentů, změna zemských pólů, výkyvy zemské orbity aj.)
- Ve velké většině případů jako důsledek **teplotních (nepříznivých) změn**
- Několik masových vymírání - většinou je však vznik, rozvoj a ústup biologického druhu **procesem dlouhodobým**
- Organizmy vymíraly dávno před tím, než se na Zemi objevil člověk, budou vymírat i v budoucnu
- **Vyhubení** je umělý zásah do přirozeného vývojového cyklu - vlivem člověka mizí druhy bez ohledu na to, jak dlouho se vyvíjely
- Mizí v **krátkých časových úsecích**

DRUH

vyhynulý

vyhynulý ve volné přírodě

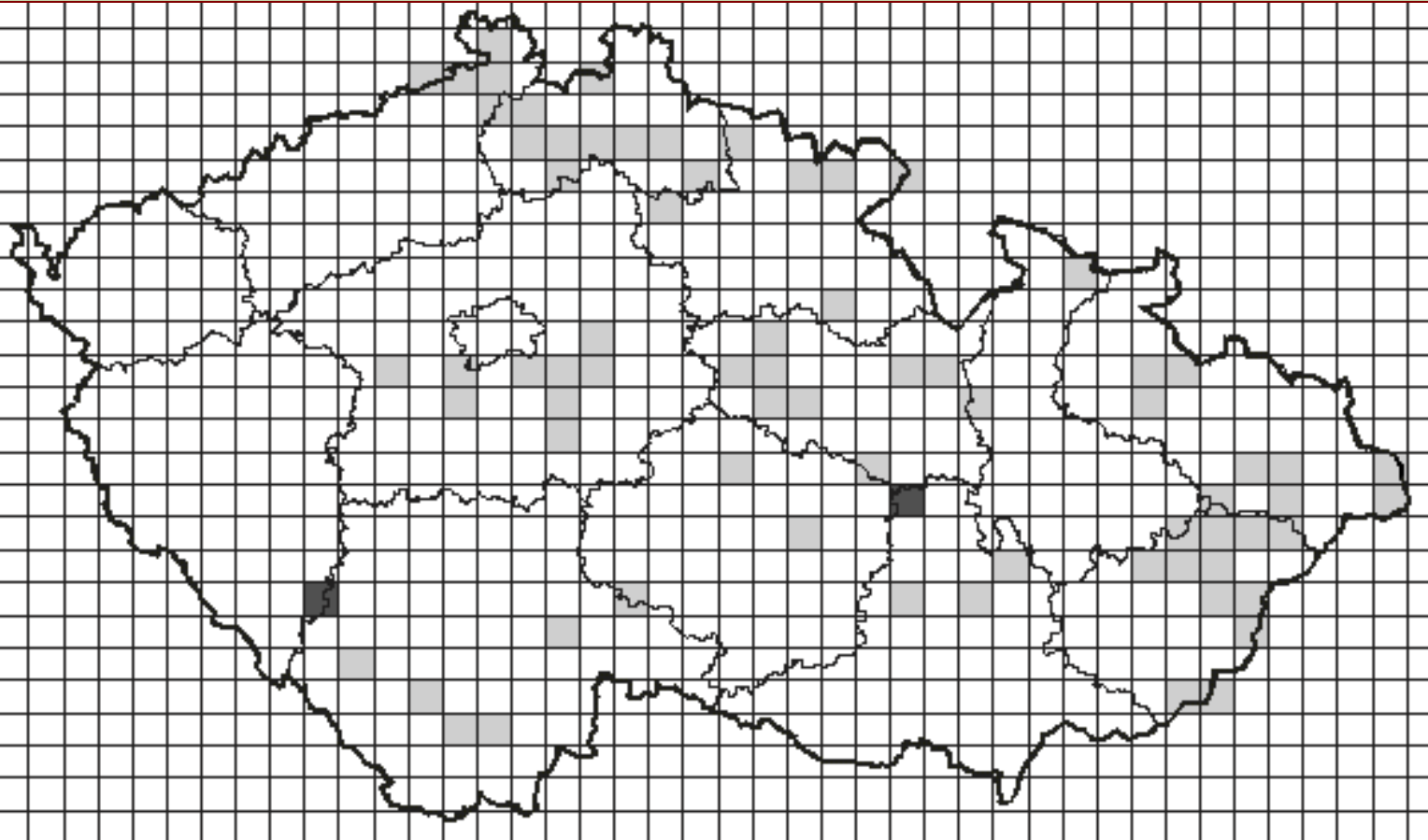
vyhynulý globálně či lokálně

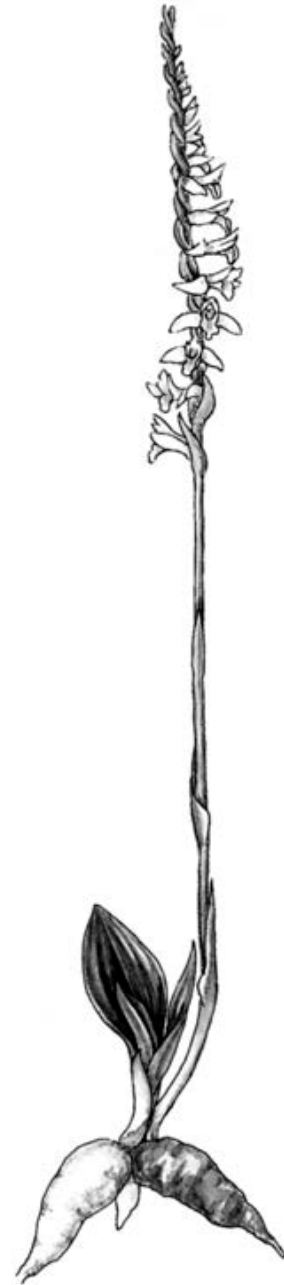
ekologicky vyhynulý

lokálně vyhynulý

ŠVIHLÍK KRUTIKLAS

Suché pastviny

SAVCI (*Mammalia*)

Vakovlk (*Thylacinus cynocephalus*):
Tasmánie, dříve i přilehlé oblasti
kontinentální Austrálie; †1930 v
přírodě, †1936 v zoo Hobbart.

Zebra quagga (*Equus quagga*): Kapská oblast,
1883; přetrvávající diskuse o taxonomickém
statusu, teoretická možnost že jde o další (7.)
poddruh zebry stepní (*E. burchelli*).

Sirenian Distribution Around the World

Estimated from Manatees & Dugongs by Reynolds & Odell 1991.

(c) 2000 Sirenian International, Inc.

KOROUN BEZZUBÝ

Hydrodamalis gigas

objeven 1741

vyhuben 1768

Bos primigenius

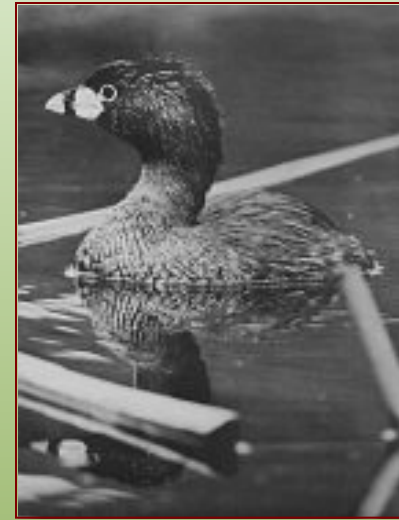
Pratur (*Bos primigenius*):
1627.

Tarpan (*Equus gmelini*):
Evropa, záp. Asie;
cca 1851
(taxon. status koní
diskutovaný).

PTÁCI (*Aves*)

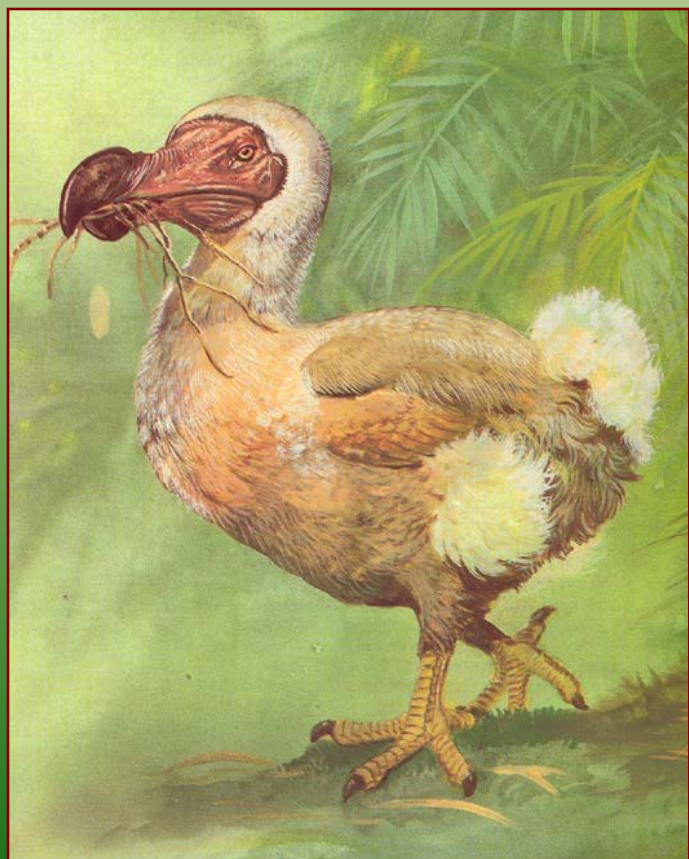
Potápka obrovská (*Podilymbus gigas*): endemit jezera Atitlán (Guatemala), v r. 1960 pokles z 200 na 80 ex. - následek vysazení okounka pstruhového – kompetice; později opět vzrůst (232 ex.) - ale tlak na hnízdiště (sklizeň rákosu), lov, plavba lodí na jezeře, kolísání vodní hladiny po zemětřesení (1976) - pokles stavů, vymizení v r. 1986

Kachna labradorská (*Camptorhynchus labradorius*): oblast hnízdění podél zálivu sv. Vavřince a Labradoru, zimoviště od Nova Scotia k Chesapeake Bay (USA), † 1875 (1878), intenzivní lov a sběr vajec.

Alka velká (*Pinguinus impennis*): kolonie na ostrovech v severním Atlantiku od Kanady po Grónsko, poslední pár na islandském ostrově Eldey; † po 1852; lov a sběr vajec.

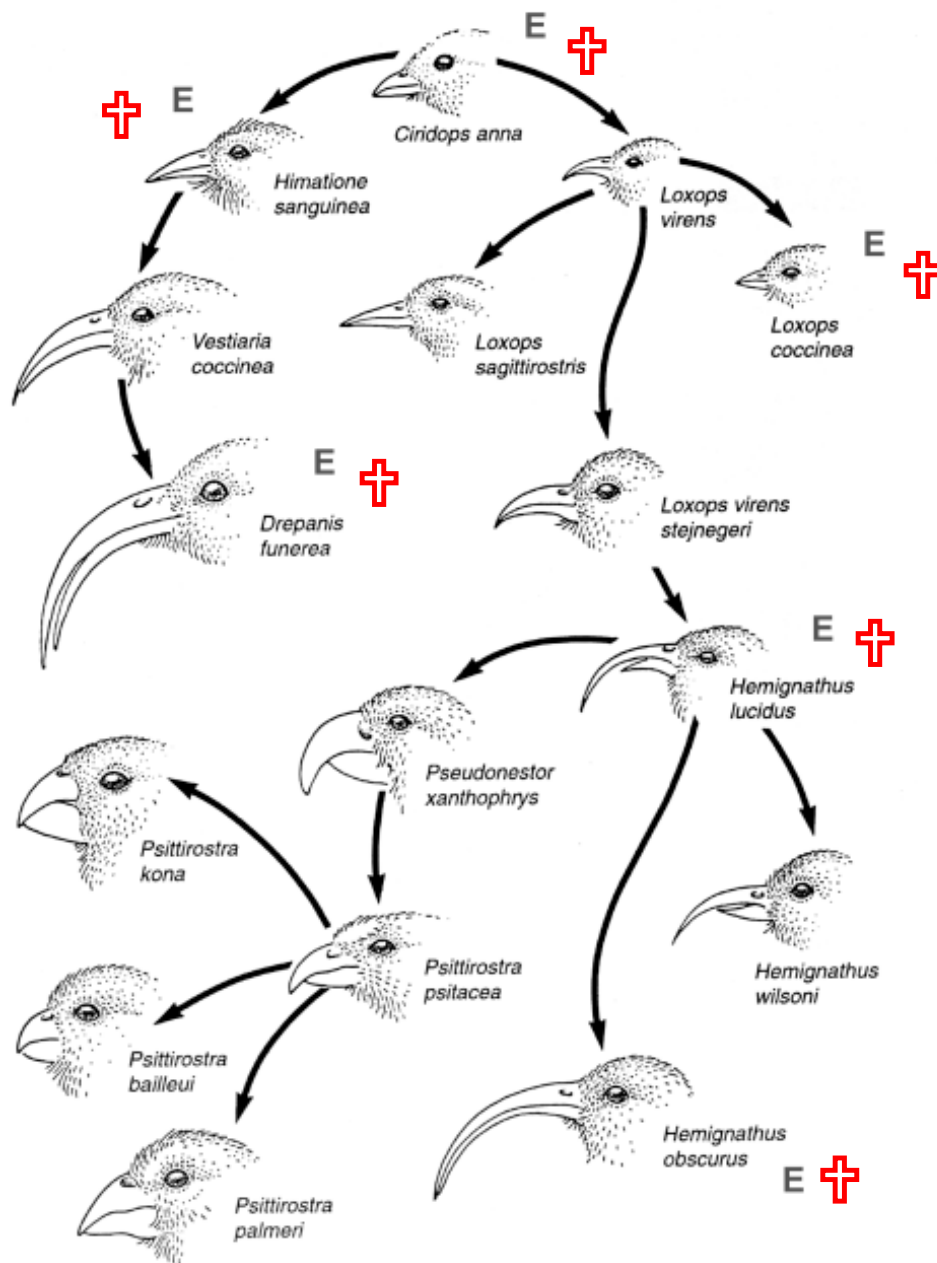

Dronte (dodo) mauricijský (*Raphus cucullatus*): Mauritius, pozůstatky kostí, fragmenty kůže, zprávy i vyobrazení, nelétavý; Vyhuben po 1622; lov.

Holub stěhovaný
(*Ectopistes migratorius*): jeden
z nejběžnějších
ptáků Severní
Ameriky;
† v přírodě 1900,
v zajetí 1914
(Cincinnati Zoo);
odlesňování,
nemoc, intenzivní
lov a ztráta
sociálních vazeb.

DREPANIDIDAE - ŠATOVNÍKOVITÍ

1893

1907

PLAZI (*Reptilia*)

Želva junnanská (*Cuora yunnanensis*): Jun-nan (jz. Čína), sladkovodní druh, † po r. 1906; lov a urbanizace prostředí.

Velescink kapverdský (*Macroscincus coctei*): ovy. Branco a Razo (Kapverdy); † na počátku 20. století; lov (maso potrava a tuk k léčivým účelům) a časté opakování dlouhodobých suchách period.

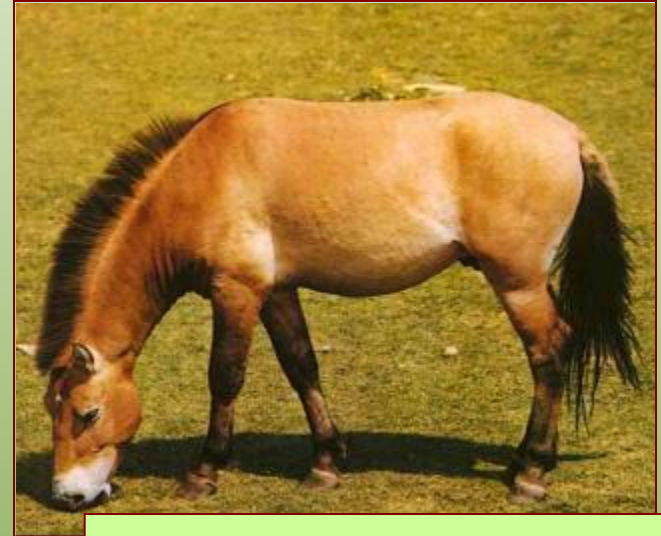

DRUHY VYHUBENÉ VE VOLNÉ PŘÍRODĚ (EW)

jelen milu (1200 př. n. l.)

kůň Převalského (1968)

kondor kalifornský (1987)

tchoř černonohý (1987)

DRUHY VYHUBENÉ VE VOLNÉ PŘÍRODĚ (EW)

Tchoř černonohý (*Mustela nigripes*)

jižní Kanada až severní Mexiko,

prérie (kolonie psounů),

koncem 70. let 20. století považován za

vyhubený druh; poté v r. 1981 ještě objevena

malá populace, 1987 vyhubený ve volné

přírodě; odchyt 18 zvířat (1985-1987), pouze

7 se začalo rozmnožovat, nyní přes 300 ex.

v 6 chovech; zpětné vypouštění, od r. 1985 téměř 1200 ex.

Přímorožec šavlorohý (*Oryx dammah*)

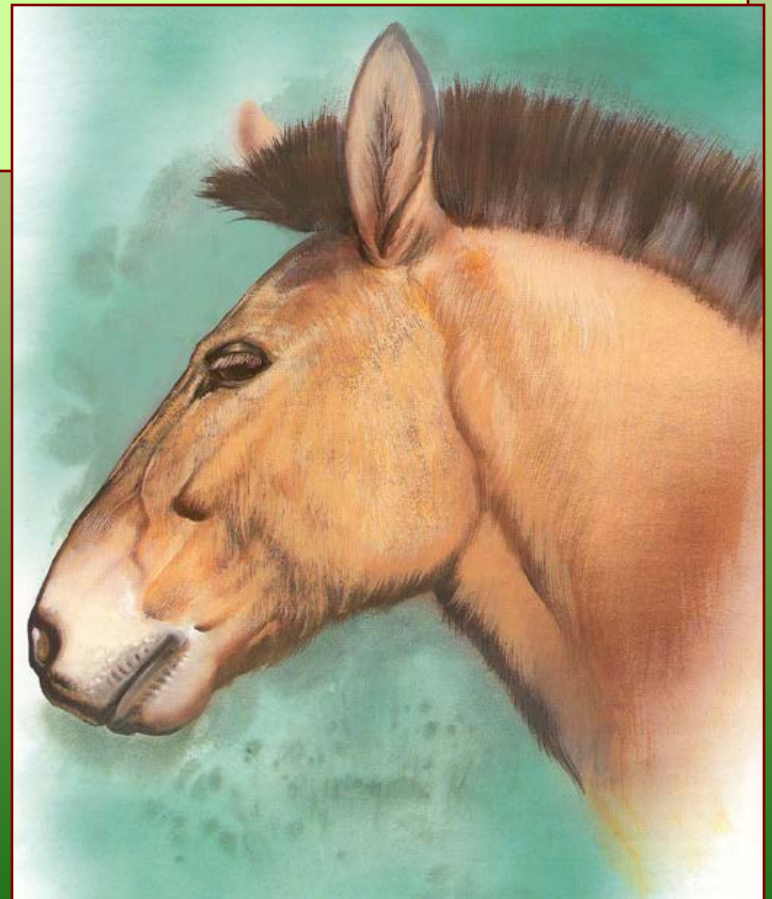
Pouštní oblasti severní Afriky (nejistý výskyt v Čadu a severním Nigeru); nadměrný lov a ztráta stanovišť; nyní vysazen v Tunisku; v zajetí přes 1200 ex. + přes 2000 na několika farmách v Texasu.

Kůň Převalského (*Equus przewalskii*)

nyní probíhá reaklimatizace v Mongolsku.

Pražská zoo - největší žijící stádo na světě. 1/5 z dnešních 1800 koní se narodila v Praze. Neví se, kam je vypustit.

Náhorní polopouště stáda koňů natrvalo neuživí a ve stepích jim hrozí znehodnocení genofondu křížením s domácími koňmi a parazitace a infekce.

DRUHY VYHUBENÉ VE FAUNĚ ČESKÉ REPUBLIKY

Mihule mořská (*Petromyzon marinus*)

Jeseter velký (*Acipenser sturio*)

Losos obecný (*Salmo salar*) – vrací se – od r. 2000

Drsek menší (*Zingel zingel*)

a další

DRUHY VYHUBENÉ VE FAUNĚ ČESKÉ REPUBLIKY

Savci

Norek evropský (*Mustela lutreola*) – místo něj norek americký (*Mustela vison*)

Zubr (*Bison bonasus*) – vrací se

Bobr evropský (*Castor fiber*) – vrátil se

Mustela lutreola

Ptáci

Drop velký (*Otis tarda*)

Dytík úhorní (*Burhinus oedicnemus*)

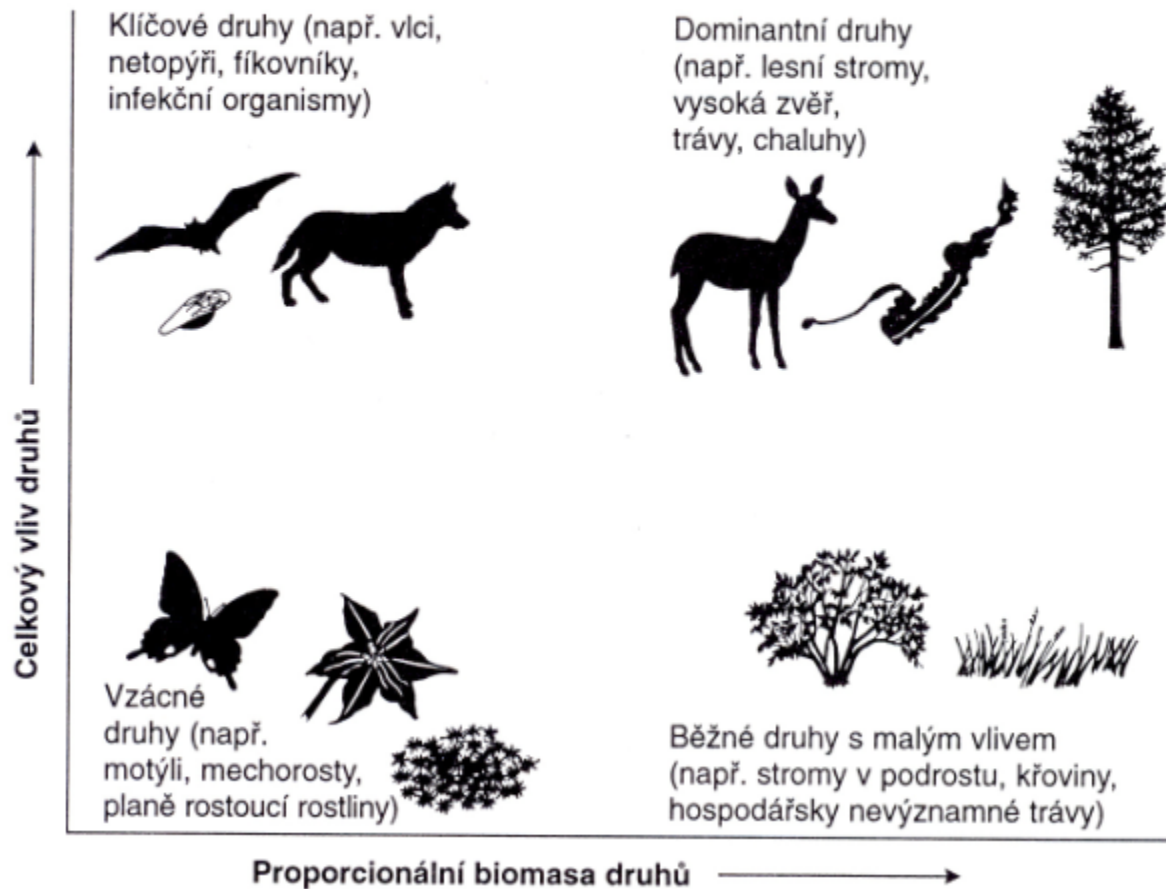
Mandelík hajní (*Coracias garrulus*)

Žuhák rudohlavý (*Lanius senator*)

Extinkce „klíčových druhů“

Obr. 1.7 Klíčové druhy, jako jsou vlci, fíkovníky, netopýři a choroboplodné organismy, tvoří jen malou část celkové biomasy přírodního společenstva, a přesto mají velký vliv na jeho organizaci a přežití. (Power et al., 1996)

Klíčové druhy

